

Den europeiska socialdemokratins utveckling

En studie av den europeiska socialdemokratin måste vara *genetisk* d v s grunda sig på den historiska metoden. Man kan inte fatta detta sociala fenomen genom att beskriva det rent statistiskt vid ett visst ögonblick i dess utveckling, tvärtom måste man utgå från dess början och studera de förändringar som inträffat liksom i vilken riktning den kan tänkas utvecklas framöver. Man måste också studera det som bestämmer ramarna för socialdemokratins utveckling: senkapitalismen, den sociala krisen i Europa och masskampens uppsving

Socialdemokratin har varit den ledande politiska strömningen inom arbetarrörelsen i Europa i mer än 30 år. Under trycket av en daglig reformistisk praktik (parlamentarisk verksamhet och lönestrejker) av en allt större uppknytning till de borgerligt demokratiska institutionerna i det imperialistiska Europa och av de ideologiska återspeglingsarna av denna praktik i en teoretisk revision av marxismen (Bernstein) och en växande förbrödring med revisionismen (Kautsky), har socialdemokraterna från att ha varit ett instrument för klasskampen undan för undan förvandlats till ett uttryck för klassförbrödring och klassarbete. På så sätt har den fr o m den 4 augusti 1914 (vid första världskrigets början) kommit att utgöra den främsta kanalen för småborgerligt och borgerligt ideologiskt inflytande inom arbetarrörelsen. Under perioden efter första världskriget kunde den – främst på grund av effekterna av den stalinistiska urartningen av den Kommunistiska Internationalen (KI) från mitten av 20-talet – bibehålla och återställa den politiska hegemoni, som under 20-talets första år ifrågasatts av KI. Detta gäller alla de nordeuropeiska staterna – med tillfälligt undantag av Finland, Storbritannien, Beneluxländerna, Tyskland, Österrike och Schweiz. Till och med i de länder där de kommunistiska partierna kommit att vinna hegemoni över arbetarrörelsen (Frankrike, Italien, Spanien sedan 50-talet) har socialdemokratin behållit en stark förankring inom arbetarklassen.

Det handlar alltså om *reformistiska partier inom arbetarrörelsen* (under småborgerligt och borgerligt inflytande) eller om man så vill om *borgerliga* eller *småborgerliga arbetarpartier*. Ingen annan definition täcker detta historiska och sociala fenomen.

Den traditionella socialdemokratins främsta styrka låg i dess massorganisationer: partiets lokalavdelningar, fackföreningssektioner, kooperativa organisationer, sjukförsäkringskassor, etc etc. En betydande del av arbetarklassen kom att integreras i socialdemokratin genom alla dessa sammanflätade organisationer. Deras respektive byråkratier kom att utgöra en enda byråkratisk apparat (förvisso ofta splittrad av personliga och lokala intressen). Förutom denna funktionsbyråkrati inom de socialdemokratiska massorganisationerna fanns det ytterligare tre sociala källor till den klassiska socialdemokratiska reformismen

- a) *arbetararistokratin*, framför allt inom de korporativa fackföreningarna
- b) *den småborgerliga intelligentian* som drogs till socialdemokratin av karriäriska skäl
- c) *de socialdemokratiska riksdagsmännen* m fl som kom att inta allt fler privilegierade poster inom den borgerliga statsapparaten.

Före andra världskriget samverkade dessa olika element inom den socialdemokratiska byråkratin intimt. Ombudens innehav av poster var beroende av de socialdemokratiska valresultaten, vilka i sin tur berodde på styrkan hos den socialdemokratiska organisationen och dess tidningar, där den småborgerliga intelligentian hade ett brett inflytande. Mellan dessa apparater och en stor del av arbetarklassen existerade nära förbindelser vilket utgjorde den yttersta källan till socialdemokratins styrka. Socialdemokratin kom att samverka med den demokratiska bourgeoisin (medan det å andra sidan var omöjligt för den av klassmässiga skäl att – så när som på mycket små grupper – ”sluta fred” med de fascistiska regimerna) och denna allians blev ett nödvändigt villkor för att de olika elementen inom den socialdemo-

kratiska byråkratin skulle kunna utvecklas till fullo. Den tilltagande benägenheten att godta ett *status quo*, uppgivandet av alla revolutionära planer, tolkningen av "maktövertagandet" som erövrandet av den absoluta parlamentariska majoriteten inom borgarstatens ramar, accepterandet av myten om den borgerligt parlamentariska demokratins och den borgerliga statsapparatus "neutrala" klasskaraktär, det gradvisa övergivandet av den i och för sig reformistiskt formulerade doktrinen om klasskampen till förmån för ett försvar av de "gemensamma samhälleliga intressena" (vilket inte är något annat än intresset av det borgerliga samhällets fortbestånd) – accepterandet först av det imperialistiska försvaret av den egna nationen och sedan försvaret av det "egna" kolonialväldet, och det allt vanligare deltagandet på ministernivå i koalitionsregeringar med borgerliga partier, accepterandet av försvaret av den borgerliga ordningen gentemot revolterande arbetare eller t.o.m. gentemot arbetare som strejkar för att försvara sina omedelbara intressen; alla dessa ideologiska förändringar är i själva verket mer än 50 år gamla och motsäger på intet sätt de analyser vi nyss redogjorde för. Socialdemokratien kan nämligen inte verka för ett bevarande av den borgerliga ordningen, de socialdemokratiska ombuden kan inte utvidga sin maktställning och den socialdemokratiska apparaten inte öka sina privilegier om den organisatoriska eller valmässiga massförankringen i arbetarklassen upphävs.

Redan på 30-talet (efter den stora ekonomiska krisen 29-33) och framförallt efter andra världskriget inträffar ett antal förändringar inom den socialdemokratiska apparaten och dess förbindelser med arbetarklassen, vilka intimt hänger samman med kapitalismens funktionsätt. De viktigaste av dessa förändringar är följande:

a) Till följd av en avsevärd tillväxt av den kapitalistiska ekonomins statliga sektor (särskilt i Österrike, Storbritannien, Italien och Frankrike), mycket bredare och mer systematiska ingrepp av den borgerliga staten i det ekonomiska livet samt mångfaldigandet av olika förliknings- och klassamarbetsinstitutioner (utöver de redan nämnda länderna framförallt i Skandinavien, Beneluxländerna, Tyskland och Schweiz) vinner ett nytt socialt skikt inflytande inom den socialdemokratiska apparaten: tjänstemännen och de permanent anställda teknokraterna inom statsapparaten, i halvstatliga institutioner och i de nationaliserade eller "blandade" företagen. På grund av att de tillsatts på så långa perioder, blir dessutom de kommunala ombuden mer eller mindre statstjänstemän och kommer tillsammans med ett följe av underordnade funktionärer att sälla sig till denna massa av teknokrater.

b) Denna grupp uppnår inom den socialdemokratiska apparaten en ställning som är likvärdig med, om inte rent av mer betydande än, den ställning som arbetarorganisationernas funktionärer har. En viss tillbakagång för en del socialdemokratiska organisationer (kooperativ, ungdomsorganisationer, den socialdemokratiska pressen) bidrar också till detta. Det finns verkliga sociala intresseskillnader mellan å ena sidan borgarstatens teknokrater och tjänstemän och fackföreningsbyråkratin å den andra. Den förra gruppen identifierar sig med den borgerliga statsapparaten till och med när den måste gå direkt emot de reformistiska fackföreningsbyråkraterna. Den senare agerar på ett annat sätt när staten och de borgerliga regeringarna går i öppen konflikt med hela fackföreningsrörelsen.

c) De socialdemokratiska statstjänstemännen och teknokraterna behåller sina poster nästan helt oberoende av kortsiktiga valförändringar. Under normala tider betraktar den europeiska bourgeoisien socialdemokratien som ett acceptabelt regeringsparti. Dess medlemmar har alltså normalt del i statsapparatus förvaltning, klassamarbetsinstitutionernas och de nationaliserade eller "blandade" bolagens högsta ledningar oberoende av om deras parti ingår i regeringen eller inte. Detta faktum stärker ytterligare det relativa oberoendet hos det små – och mellanborgerliga skiktet inom den socialdemokratiska apparaten i förhållande till klassbasen och socialdemokratiens fackföreningsapparat.

d) Denna sociologiska förändring återspeglas på den ideologiska nivån i form av ett allt kraftigare brott med den traditionella reformistiska ideologin och dess marxistiska fraser och i form av ett öppet accepterande av den borgerliga ideologins käraste idéer i ett flertal socialdemokratiska partiers nya officiella program: det kollektiva övertagandet av produktionsmedlen är ett mål som givits upp, marknadsekonomins principer accepteras liksom en aktiv antikommunism, i en del fall i det kalla krigets anda och ibland i form av undertryckande av de demokratiska rättigheterna för arbetarmilitanter inom den yttersta vänstern etc etc.

Men om den sociologiska utvecklingen inom den socialdemokratiska apparaten leder till en *växande isolering* från socialdemokratins traditionella massbas, så betyder ett *fullständigt avskiljande* från denna bas en total förändring av dessa partiers situation. I själva verket utvecklas ett socialdemokratiskt parti som har förlorat huvuddelen av sin arbetarbas till ett mindre småborgerligt parti, eftersom socialdemokratien inte är i stånd att erövra en alternativ massbas som ersättning för den förlorade arbetarbasen. Om detta avskiljande äger rum kommer den socialdemokratiska byråkratins inflytande – också inom statsapparaten – att reduceras till ett underordnat stöd åt den borgerliga politiken.

Det enda fall där en sådan förändring av socialdemokratins klassnatur verkligen skett är inom Saragats socialdemokratiska parti i Italien, vilket är en produkt av en högersplittring inom socialdemokratien. Detta partis totala förlust av sitt inflytande i förhållande till situationen innan splittringen är så uppenbar att alla andra partier avskräckts av dess exempel. *Att bevara eller återerövra den breda valbasen och en facklig massbas (även om det är fråga om en minoritet) är fortfarande ett nödvändigt villkor för att socialdemokratien ska kunna behålla eller utöka sina privilegierade poster inom den borgerliga statsapparaten och därigenom kunna utöva den klassarbetspolitik som är den objektiva och subjektiva uppgift som dess ledare åtagit sig.*

Den objektiva grundvalen för framväxten av reformismen och revisionismen inom den europeiska arbetarrörelsen i slutet av 1800-talet låg i den period av relativ stabilitet som under denna tid kännetecknade de kapitalistiska samhällena, deras ekonomier och de borgerliga regimerna.

Det första världskriget, den ryska revolutionens seger, perioden av revolutionära och ekonomiska kriser som följer efter 1914 – med undantag för en kort mellanperiod mellan 1923 och 1929 allt detta verkade till socialdemokratins nackdel. Denna slets ideligen sönder av centristiska eller revolutionära tendenser som utvecklades åt vänster – och högertendenser, som bröt med varje som helst klasskampspraktik, till och med den med reformistiska förtecken. Under efterkrigsperioden 1944–50 bibehölls i stort sett samma situation, utom i de mest välmående länderna som Sverige och Schweiz.

Den kapitalistiska ekonomins långa tillväxtperiod alltifrån "Koreakrigsboomen" till den västtyska recessionen 1966-67 har tillåtit förbättringar av den europeiska arbetarklassens levnadsstandard, även om dessa ofta har vunnits till priset av en skärpt exploatering och befinner sig långt under arbetarnas verkliga behov. Kapitalismens relativa stabilisering skapar ett visst utrymme för reformpolitik men i en helt annorlunda social och politisk situation än före 1914 och under perioden 1923-29. Socialdemokratien har ansträngt sig att uppnå dessa reformer helt och hållet på den parlamentariska vägen och har för den skull undvikit, förkvävt och slagit ner försök från arbetarna att förbättra sina levnadsförhållanden genom direkta strejkaktioner. I många länder har socialdemokratien inte tvekat att godta en lagstiftning som begränsar strejkrätten och tvingar fram en inkomstpolitik. Den har kraftigt understött tendensen att integrera socialförsäkringspolitiken med statens och de borgerliga regeringarnas allmänna ekonomiska politik och därigenom upprättat en statlig kontroll över en del av arbetarens lön (uppskjuten lön). T.o.m. under en period som var gynnsam för reformpolitik, återspeglas

alltså förändringen i den sociala sammansättningen i den socialdemokratiska apparaten i själva karaktären av de reformer som socialdemokratien försökt genomföra åt arbetarna eftersom dessa alltid gått i linje med försvaret och stärkandet av den borgerliga "samhällsfreden".

I och med slutet på den långa perioden av stegrad tillväxt (i mitten av 60-talet) skärps den inomimperialistiska konkurrensen och marginalerna för den europeiska bourgeoisin att göra eftergifter åt arbetarklassen krymper. Av samma skäl blir de nya sociala reformer som genomförs näst intill betydelselösa. I vissa europeiska länder (framför allt Storbritannien och Sverige) ifrågasätts t o m tidigare genomförda reformer. Periodvis ser sig borgarklassen föranledd att öppna en formlig offensiv mot arbetarklassens levnadsstandard, arbetsförhållanden och demokratiska rättigheter. Under sådana omständigheter kommer oundvikligen motsättningen mellan den socialdemokratiska apparatens teknokratiska flygel och den flygel som representerar arbetarorganisationernas traditionella byråkrati att få klarare uttryck och i vissa fall kraftigt skärpas.

Arbetarkampens uppsving överallt i det kapitalistiska Europa bekräftar och stärker denna tendens. Ju mer arbetarklassen återaktiveras, desto mer kritisk måste den bli gentemot den socialdemokratiska apparatens långtgående kompromisser med bourgeoisien. Därtill kommer att ju mer de sociala motsättningarna skärps, desto hårdare kräver borgarklassen en utveckling mot en starkare stat. I en sådan situation kan ställningarna för t o m ytterst försiktiga socialdemokrater komma att hotas så att de blir gynnsamt inställda till massornas opposition mot en sådan utveckling. Detta är orsaken till att man lite varstans i Europa (ibland som i Storbritannien efter ganska stora valnederlag) kan konstatera *försök från socialdemokratien att återupprätta en fördelaktig allians med delar av fackföreningsapparaten eller med hela denna apparat.*

Mitterands operation i Frankrike symboliserar på ett slående sätt betydelsen och möjligheterna till framgång av sådana försök: det faktum att detta utförts på initiativ från en borgerlig politiker kan bara framhäva denna tendens ännu kraftigare. En jämförbar operation har redan förut genomförts i Holland och Luxemburg, varje gång till priset av en högersplittring vars omfattning sedan begränsas eller t o m helt kompenseras i samband med val. Om detta fenomen – ett närmande till fackföreningarna – tenderar att uppträda senare i vissa länder som t.ex Österrike, så beror det på att det finns en viss tidsskillnad i den totala utvecklingen i dessa länder i förhållande till det övriga kapitalistiska Europa. De socialdemokratiska partierna i dessa länder kommer för övrigt att få betala denna försening genom valnederlag, som i sin tur kommer att bidra till en politisk omorientering.

Man kan alltså dra slutsatsen att de socialdemokratiska partierna i regel är partier som bibehållit en väljarbas bland arbetarna. De betraktas objektivt som sådana av betydande delar av arbetarklassen och borgarklassen och de utgör en organisk del av arbetarrörelsen. Men om man jämför deras förhållande till arbetarklassen med förhållandet under perioden före andra världskriget så har de undergått två viktiga förändringar:

a) Deras kontroll över de fackliga organisationerna har försvagats eller är på väg att försvinna. Fackföreningsbyråkratins oberoende i förhållande till partierna ökar. I ett läge där kommunistiska masspartier saknas och där de centristiska och revolutionära gruppernas svaghet alltfjämt är uppenbar fyller de fackliga apparaterna ibland ut de tomrum som försvagningen av en klassisk reformistisk massrörelse har skapat. De omvandlar sig till språkrör för arbetarklassens majoritet, inte bara på det fackliga planet utan också i många politiska frågor (dock inte i valsammanhang).

b) Vilka glidningar åt höger eller vänster som än kan höras från de socialdemokratiska fraktionerna och vilka deras förbindelser till kommunistpartierna än må vara i samband med

valen, så har socialdemokratins trovärdighet som ett instrument för genomförandet av en socialistisk samhällsomvandling, låt vara genom parlamentariska val, sjunkit avsevärt i arbetarklassens ögon, också i själva de socialdemokratiska väljarnas ögon. Detta betyder inte att social demokratins väljarinflytande minskar, vilket tvärtom kan komma nå rekordartade resultat i vissa situationer, som nyligen skedde i Västtyskland. Men det betyder att de massor som röstar socialdemokratiskt i mycket högre grad röstar *mot* de konservativa borgerliga partierna än för ett parti som de medvetet identifierar med kampen för socialismen. Därför får paroller som "socialdemokratien till makten på ett socialistiskt program" ett skeptiskt mottagande av en stor del av arbetarklassen. Men detta beror inte enbart på "en växande misstro" mot den socialdemokratiska apparaten efter otaliga svek och kompromisser med bourgeoisien. Det uttrycker också en begynnande desillusion och skepticism inom allt större delar av arbetarklassen i förhållande till illusionerna om fria val och parlamentarism.

Under sådana omständigheter har de revolutionära marxisterna inget intresse av att återuppliva dessa illusioner. Inför ett val bör man använda sig av den för varje konkret situation bäst avpassade taktiken. (I vissa situationer av skärpta klasstrider och polarisering kan detta innebära att revolutionära marxister bör ge traditionella arbetarpartier kritiskt stöd). I sin propaganda för arbetarregeringar bör man framhäva dem som resultat av utomparlamentarisk masskamp och byggda på arbetarmassornas kamporganisationer.

Praktiskt taget alla viktiga splittringar inom den europeiska socialdemokratien under de senaste åren har varit högerutbrytningar (Italien, Holland, Luxemburg, franska socialdemokratiska grupper som sällade sig till "reformatörerna" i opposition mot valfördraget med Kommunistpartiet). Är då vänstersplittringar uteslutna för närvarande med tanke på den socialdemokratiska apparatens sociala sammansättning? Är uppkomsten av nya vänsterflyglar inom partierna helt otroliga? Skulle de socialdemokratiska ungdomsrörelserna, som stagnerar, går tillbaka eller har svårt att komma igång kunna utvecklas på nytt?

För att besvara den frågan måste man beakta två samverkande faktorer: å ena sidan omorienteringen hos många socialdemokratiska partier mot en ny allians med de fackliga apparaterna och mot en återerövring av en väljarbas inom arbetarklassen, å andra sidan uppkomsten av ett nytt avantgarde av masskaraktär, som är självständigt i förhållande till de traditionella partierna.

Med tanke på ungdomsradikaliseringens masskaraktär i de flesta europeiska länderna kan man inte utesluta att "oppositionella" tendenser eventuellt skulle kunna tränga in i socialdemokratien. Den iögonenfallande förnyningen av den tyska socialdemokratien under de senaste åren är ett typiskt exempel på detta. Å andra sidan gör medvetenhetsnivån hos de mest radikaliserade ungdomarna det omöjligt för socialdemokratien och de kommunistiska partierna att dra alla dessa till sig. Detta är en mycket slående skillnad mellan den nuvarande radikaliseringen och radikaliseringen på 30- och 40-talen. I detta läge är uppkomsten av centristiska vänsterströmningar inom de socialdemokratiska partierna föga troliga, utom möjligen i de länder som i fråga om omfattningen och nivån hos det nya avantgardet är mycket försenade jämfört med det övriga Europa. Det troligaste är att vi inom de socialdemokratiska partierna får se en begränsad "vänsterströmning" med en lägre ideologisk nivå än förr, eftersom de radikalaste elementen dras till revolutionära grupper och strömningar utanför socialdemokratien.

Därför får man emellertid inte dra slutsatsen att revolutionära marxister får försumma att ge akt på sådana nya vänstertendenser i de länder där arbetarrörelsen fortfarande är underkastad socialdemokratisk dominans. De revolutionära marxisterna måste följa dem uppmärksamt och försöka påverka dem politiskt och ideologiskt så snart de uppnår en viss styrka, utan att därför göra avkall på sin huvuduppgift – som i den aktuella situationen måste vara att bygga självständiga revolutionära organisationer.